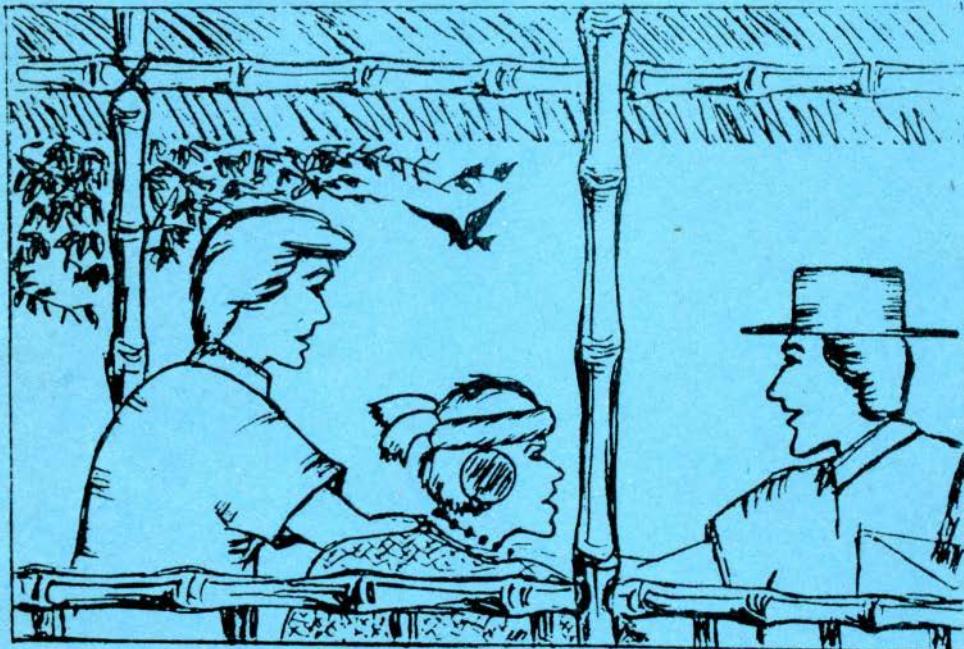

Tô Manubù Ágpatóngkóé Katô
Kinagiyan Tagabawà

Igubad tut Kinagiyan Bisayà,
Filipino asta Inglis

Publications Copy
DO NOT REMOVE

Tagabawà Phrasebook

**Tô Manubù Ágpatóngkóé Katô Kinagiyan
Tagabawà**

**Igubad tut Kinagiyan Bisayà, Filipino
asta Inglis**

**People Conversing with Each Other in the
Tagabawa Language**

**Translated into the languages of
Visayan, Filipino and English**

**Compiled by
Carl D. DuBois, Lauretta J. DuBois
and Peligrina E. Lambac**

Illustration by Danny Matab

SUMMER INSTITUTE OF LINGUISTICS
Translators 1989 Publishers

Published
in cooperation with the
Institute of Philippine Languages
and the
Department of Education, Culture and Sports
Manila, Philippines

Additional copies of this publication are available from:
Book Depository
Box 2270 CPO
1099 Manila

A Phrasebook for Tagabawa
86.01-189-2C 57.20Q-894002N
ISBN 971-18-0111-6
Printed in the Philippines

PAUNANG SALITA

Bahagi ng ating yaman ang pagkakaroon ng iba't ibang wika at kultura sa ating bansa. Iba't ibang wika ang sinasalita ng iba't ibang pangkat na naninirahan sa ating kapuluan. Ikinararangal nating pangalagaan ang mayamang pamanang pangkalinangan ng mga pangkat na ito upang palaganapin ang pagkakaisa at ang pagmamalaki sa pambansang pagkakilangan.

Ang aklat na ito na nasusulat sa isa sa mga katutubong wika sa Pilipinas ay naglalayong paunlarin ang kasanayan sa pagbasa at pagkaunawa, dagdagan ang kaalaman, patindihin ang pagmamalaki sa unang wika, at ihanda ang estudyante sa pagtanggap sa pambansang wika. Sa ganitong lapit, mawiwiling magbasa ang isang batang bago pa lamang natututong magbasa, at nagkakaroon siya ng tiwala sa sarili. Dahil dito'y nasisiyahan siyang magpatuloy ng pag-aaral upang maging bahagi ng pagpapaunlad ng bansa.

Ikinararangal ng Kagawaran ng Edukasyon, Kultura at Isports na ipakilala ang aklat na ito bilang pinakahuli sa isang serye ng mga aklat na naglalayong palaganapin ang pagkatutong bumasa at sumulat. Sa pamamagitan ng pagpapalakas sa mga pangkat linggwistiko, pinalalakas din natin ang bansa.

LOURDES R. QUISUMBING
Kalihim

This book or any part thereof may be copied or adapted and reproduced for use by any entity of the Department of Education, Culture and Sports without permission from the Summer Institute of Linguistics. If there are other organizations or agencies who would like to copy or adapt this book we request that permission first be obtained by writing:

Summer Institute of Linguistics
P.O. Box 2270 CPO
1099 Manila

Una Basan

Igimu ni libru su abô duwán binaták na giringan katô mga manubù na ágpatóngkóé ka kinagiyán ka Tagabawà asta tô kóbad tut Binisayà, Tinagalug asta Ininglis.

Tô manubù, na Tagabawà é kinagiyán áskandan Bagóbô. Tagabawà é kinagiyán kani Bagóbô góddô nit sakup kani Makilala, North Cotabato, tikud dád nit Makilala sippang ka Toril. Ni dád ta sakup ka North Cotabato asta Davao del Sur é duwán Bagóbô na Tagabawà é kinagiyán.

Tô Binisayà, Tinagalug, asta Ininglis mému ánnà nángngà é kóbad katô kagi ka Tagabawà, asal atin ándin tô igbággé tô gó tô inayadan kapókit ka kakagi katô ássaássa kinagiyán.

Ágpasalamatán dé si Peligrina E. Lambac katô pagubad din ka Tagabawà asta Binisayà.

Tô matabang dé ákniyu ka pamánnun na nángngà é kakagi ka Tagabawà, ultán dé ákniyu ka ándin é litra ka Tagabawà kinagiyán.

Duwapulù tállu litra langun asta tô ágpanunggiringan na ággamítán ka Tagabawà kinagiyán. Na nigó langun a, á, b, d, é, g, h, i, k, l, m, n, ng, ó, p, r, s, t, u, w, y asta ` (kórét).

Tô litra *a* tô kakagi tut Ininglis kinagiyán *father*, na tut Tagabawà kinagiyán *anag* 'spices', *abus* 'measles', asta *baga* 'embers'.

Tô litra *á* tô kakagi tut Ininglis kinagiyán *cup*, na tut Tagabawà kinagiyán *állang* 'slave', *ábbál* 'smoke', asta *lákkáp* 'solar eclipse'.

Tô litra *é* tô kakagi tut Ininglis kinagiyán *wait*, *fate*, asta *bait*, na tut Tagabawà kinagiyán *ménit* 'hot', *kédu* 'pity', asta *ámmé* 'rice'.

Tô litra *i* tô kakagi tut Ininglis kinagiyan *see*, na tut Tagabawà kinagiyan *ibid* 'iguana', *ibang* 'left', asta *kasili* 'eel'.

Tô litra *ó* tô kakagi tut Ininglis kinagiyan *caught* ó *bought*, na tut Tagabawà kinagiyan *ómmó* 'mute', *gótep* 'noise', asta *álló* 'sun'.

Tô litra *u* tô kakagi tut Ininglis kinagiyan *old* ó *boat*, na tut Tagabawà kinagiyan *ugang* 'parent-in-law', *ugpu* 'part of', asta *ulu* 'head'.

Tô kórét (‘) yan é ágpanunggiringan katô awud katô kagi tut katapuriyan litra tikud tut bakaráng. Atin tô awud mému tut tapuri litra katô kagi, na tô kórét (‘) tut bówwó katô tapuri litra katô mga kagi. Inggó kani kagi *sulù* 'lamp', *ándà* 'none', asta *kudà* 'horse'. Atin *ándà* kórét tut bówwó katô tapuri litra katô kagi massa é kóbadan ó kahulugan katô kagi, iring kani kagi *sulu* 'fingernail' asta *ánda* 'where'.

Atin tô awud isódô tut tángngaan katô kagi, *ándà* batákkán tut tángngaan katô mga litra, inggó kani kagi *baé* 'kind of yam', *tuu* 'very', *buuy* 'fruit', asta *óó* 'yes'.

Ni libru ni gahaan ka ándin é madigár kasulat. Atin duwán ákniyu madigár ipanámdámmán na piyaan, duwán dugangán ó bullasan. Ka mámu dád papid yu tô kalyag yu madigár kasulat tun ki

Mr. and Mrs. Carl D. DuBois
SIL, Nasuli, Malaybalay
8700 Bukidnon

ó tun ki

Miss Peligrina Lambac
Malašila, Makilala
9401 North Cotabato

Pasiuna

Ang tumong niining libro ha aron naay masulat nga sumbanan sa mga pulong nga permi magamit sa mag-istorya sa Bagobo nga Tagabawa ang sinultihan ug ang kahubaran sa Bisaya, Filipino ug sa Ingles.

Ang nagasulti sa sinultihan nga Tagabawa, sila nagaangkon nga Bagobo. Tagabawa ang sinultihan sa mga Bagobo nga nagpuyo diri sa sakup sa Makilala, North Cotabato. Gikan diri sa Makilala hangtod sa Toril. Diri lang sa Provincia sa North Cotabato ug sa Provincia sa Davao del Sur ang naay Bagobo nga Tagabawa ang sinultihan.

Ang Bisaya, Filipino ug ang Ingles mahimo nga dili insakto ang paghubad sa pulong sa Tagabawa, pero unsay gihatag mao ang naandan nga paagi sa pagsulti sa nagkalainlain nga sinultihan.

Among gipasalamat si Peligrina E. Lambac sa iyang paghubad sa Tagabawa ug Bisaya.

Ang among matabang ninyo mao lamang ang insakto nga paglitok sa Tagabawa nga pinulongan.

Among isaysay kon unsa ang letra sa Tagabawa nga pinulongan. Kawhaan ug tulo ka mga letra ug simbolo ang gigamit sa pinulongan sa Tagabawa. Mao kining tanan a, á, b, d, é, g, h, i, k, l, m, n, ng, ó, p, r, s, t, u, w, y, ` ug (kudlit).

Ang letra nga *a*, ang paglitok kon sa Ingles nga pinulongan sama sa pulong nga *father*, ug sa Tagabawa nga pinulongan *anag* ‘panakot’, *abas* ‘tipdas’, ug *baga* ‘baga’.

Ang letra nga *á*, ang paglitok kon sa Ingles nga pinulongan sama sa pulong nga *cup*, ug sa Tagabawa nga pinulongan *állang* ‘ulipon’, *ábbál* ‘aso’, ug *lákkáp* ‘iklipsi’.

Ang letra nga é, ang paglitok kon sa Ingles nga pinulongan sama sa pulong nga *wait*, *fate* ug *bait*, ug sa Tagabawa nga pinulongan *ménit* ‘init’, *kédu* ‘kaloooy’, ug *ámmé* ‘humay’.

Ang letra nga i, ang paglitok kon sa Ingles nga pinulongan sama sa pulong nga *see*, ug sa Tagabawa nga pinulongan *ibid* ‘ibid’, *ibang* ‘wala’, ug *kasili* ‘kasili’.

Ang letra nga ó, ang paglitok kon sa Ingles nga pinulongan sama sa pulong nga *caught* ug *bought*, ug sa Tagabawa nga pinulongan *ómmó* ‘amang’, *gótep* ‘saba’, ug *álló* ‘adlaw’.

Ang letra nga u, ang paglitok kon sa Ingles nga pinulongan sama sa pulong nga *old* ug *boat*, ug kon sa Tagabawa nga pinulongan *ugang* ‘ugangan’, *ugpu* ‘sumpay’, ug *ulu* ‘ulo’.

Ang kudlit (‘) mao ang simbolo sa tunog sa katapusan nga letra sa pulong gikan sa tutunlan. Kon ang kudlit (‘) nga sa ibabaw sa katapusan nga letra sa pulong, ang kudlit nga gisulat ibabaw sa katapusan nga letra sama sa pulong nga sa Tagabawa nga sinultihan *sulù* ‘suga’, *ándà* ‘wala’, ug *kudà* ‘kabayo’. Pero kon walay kudlit sa ibabaw sa katapusan nga letra, ang kahulugan sa maong pulong mausab, sama sa pulong sa Tagabawa nga sinultihan *sulu* ‘koko’, ug *ánda* ‘asa?’.

Paunang Salita

Ang layunin ng aklat na ito, ay upang magbigay ng isang sinulat na batayan sa karaniwang kuwentohan sa Tagabawa at ang kahulugan sa Bisaya, Filipino at Ingles.

Ang Tagabawa ay ang wika ng mga Bagobo na nakatira sa timog ng Mount Apo sa mga lalawigan North Cotabato at Davao del Sur. Ang mga Bagobo ay mula sa Makilala na nasa kanluran hanggang sa Toril na nasa silangan.

Maaaring ang mga pangungusap sa Bisaya, Filipino at Ingles ay hindi na katumbas ng Tagabawa ngunit, kong ano ang naibigay, inaanahang ang likas na pagsasalita ng isang wika.

Kami ay nagpapasalamat kay Peligrina E. Lambac sa kanyang pagsalin sa Tagabawa at Bisaya.

Upang matulungan kayo sa wastong pagbigkas ng mga salitang Tagabawa, aming ipapaliwanag ang mga letrang ginamit sa pagbaybay ng mga salitang Tagabawa.

Ito nga'ng lahat a, á, b, d, é, g, h, i, k, l, m, n, ng, ó, p, r, s, t, u, w, y, at ` (tuldik na paiwa).

Ang letra na *a*, ay bibigkasin gaya ng Ingles na salita *father*, at sa Tagabawa na salita *anag* ‘pampalasa’, *abas* ‘tigdas’, at *baga* ‘baga’.

Ang letra na *á*, ay bibigkasin gaya ng Ingles na salita *cup*, at sa Tagabawa na salita *állang* ‘alipin’, *ábbál* ‘usok’, at *lákkáp* ‘eklipse’.

Ang letra na *é*, ay bibigkasin gaya ng Ingles na salita *wait*, *fate*, at *bait*, at sa Tagabawa na salita *ménit* ‘mainit’, *kédu* ‘maawa’, at *ámmé* ‘palay’.

Ang letra na *i*, ay bibigkasin gaya ng Ingles na salita *see*, at sa Tagabawa na salita *ibid* ‘bayawak’, *ibang* ‘kaliwa’, at *kasili* ‘igat’.

Ang letra na *ó*, ay bibigkasin gaya ng Ingles na salita *caught* at *bought*, at sa Tagabawa na salita *ómmó* ‘pipi’, *gótep* ‘maingay’, at *álló* ‘araw’.

Ang letra na *u*, ay bibigkasin gaya ng Ingles na salita *old* at *boat*, at sa Tagabawa na salita *ugang* ‘biyanan’, *ugpu* ‘kaputol’, at *ulu* ‘ulo’.

Ang tuldik na paiwa (‘) at ay kumakatawan ng tuldik na pakupya (‘), (na nakaimpit sa lalamunan). Kong ang tuldik na pakupyà ay nasa huli ng salita, ang tuldik na paiwa (‘) ay ilalagay sa huling letra ng salita gaya ng salita ng Tagabawa *sulù* ‘ilawan’, *ándà* ‘wala’, at *kudà* ‘kabayo’. Kong ang tuldik na paiwa na hindi linagay, mapalitan o maiba ang kahulugan ng salita, gaya ng salita ng Tagabawa *sulu* ‘kuko’ at *ánda* ‘saan’.

Preface

The purpose of this book is to provide a written reference of common conversation in Tagabawa and its equivalents in Visayan, Filipino and English.

Speakers of the Tagabawa language refer to themselves as Bagobo. Tagabawa is spoken throughout the area south of Mount Apo, from Makilala on the west to Toril on the east, in the provinces of North Cotabato and Davao del Sur.

The statements in Visayan, Filipino and English may not always be exact word-for-word translations from Tagabawa, but what is given is hopefully the natural way they are spoken in each language.

Our thanks to Peligrina E. Lambac for the translation of Tagabawa and Visayan.

To help you pronounce the Tagabawa words correctly, we will explain the letters used in the spelling of Tagabawa words.

Twenty-three letters and symbols are used in spelling Tagabawa. These are a, á, b, d, é, g, h, i, k, l, m, n, ng, ó, p, r, s, t, u, w, y and ` (grave accent).

The letter *a* is pronounced like the vowel sound in the English word *father*, and occurs in Tagabawa words such as *anag* 'spices', *abas* 'measles', and *baga* 'embers'.

The letter *á* is pronounced like the vowel sound in the English word *cup*, and occurs in Tagabawa words such as *állang* 'slave', *ábbál* 'smoke', and *lákkáp* 'solar eclipse'.

The letter *é* is pronounced like the vowel sound in the English words *wait*, *fate*, and *bait*, and occurs in Tagabawa words such as *ménit* 'hot', *kédu* 'pity', and *ámmé* 'rice'.

The letter *i* is pronounced like the vowel sound in the English word *see*, and occurs in Tagabawa words such as *ibid* 'iguana', *ibang* 'left', and *kasili* 'eel'.

The letter *ó* is pronounced similarly to the vowel sound in the English words *caught* and *bought*, and occurs in Tagabawa words such as *ómmó* 'mute', *gótep* 'noise', and *álló* 'sun'.

The letter *u* is pronounced like the vowel sound in the English words *old* and *boat*, and occurs in Tagabawa words such as *ugang* 'parent-in-law', *ugpu* 'part of', and *ulu* 'head'.

The grave accent (') represents the glottal stop (the choking off of sound at the throat). When glottal stop occurs at the end of a word, the grave accent (') is written over the last letter, as in the words *sulù* 'lamp', *ándà* 'none', and *kudà* 'horse'. If the grave accent is not written, the meaning of the word would change, as in the words *sulu* 'fingernail', and *ánda* 'where?'.

When glottal stop occurs in the middle of a word between the vowels *a*, *á*, *é*, *i*, *ó* and *u*, nothing is written between the letters, as in the words *baé* 'a kind of yam', *tuu* 'very', *buuy* 'fruit', and *óó* 'yes'.

This book is a trial edition. Any suggestions for corrections, additions or deletions are welcome. Please send your suggestions to:

Mr. and Mrs. Carl D. DuBois
SIL, Nasuli, Malaybalay
8700 Bukidnon

or to:

Miss Peligrina Lambac
Malasila, Makilala
9401 North Cotabato

TABLE OF CONTENTS

TAGABAWÀ

Ágbisita	2
Tut dalan	6
Tut baryu	8
Ágpéstóriyaé tun dalám kà balé	10
Tô makagi nu ka duwán manubù igdunggù	14
Tô pamilya	16
Kadumaan asta duwán kadaddanan	20
Ágriyun	26
Tô lawa ka manubù	30
Gistudyu katô kinagiyán	34
Sulat / Baták	40
Góméng asta ágkan	42
Ággulayán asta ágkannán	50
Mga prutas	54
Karní	58
Ginámmán	60
Ágbálli asta ághangyù	62
Ágkarga asta ágsaké	66
Ni timpu ta	72
Mga insà	74
Tut iskwilahan	78
Uras	82
Álló asta dukilám	84

TAGABAWÀ

Timpu	88
Giyap	92
Salapì	98
Mannanap	100
Manuk tut kayun	104
Mga ulád	108
Sáddà	112

TABLE OF CONTENTS

BISAYA

Pagbisita	2
Sa dalan	6
Sa baryu	8
Istorya sa sulod sa balay.....	10
Ang imong masulti sa tawong imong gikahibalag	14
Ang pamilya	16
Relasyon	20
Balatian	26
Parti sa lawas	30
Pagtoon sa sinultihan	34
Pagsulat	40
Naglung-ag ug nagkaon	42
Mga gulayon ug kan-onon	50
Mga prutas	54
Karne	58
Imnonon	60
Pagpalit ug paghangyo	62
Pagkarga ug pagsakay	66
Ang panahon	72
Mga pangutana	74
Sa eskwelahan	78
Oras	82
Adlaw ug gabii	84

BISAYA

Panahon	88
Pag-ihap	92
Kwarta	98
Mga hayop	100
Langgam	104
Mananap	108
Isda	112

TABLE OF CONTENTS

FILIPINO

Pagdalaw	3
Sa daan	7
Sa nayon	9
Pagkukuwento sa loob ng bahay	11
Sa pagsalubong sa dumating	15
Ang mag-anak	17
Relasyon	21
Karamdaman	27
Bahagi ng katawan	31
Pag-aaral ng wika	35
Pangliham	41
Naglulutò at kumain	43
Mga gulay at pagkain	51
Mga prutas	55
Karne	59
Inumin	61
Pagbili at pagtawad	63
Pagkakarga at pagsakay	67
Kalagayan ng panahon	73
Mga tanong	75
Sa paaralan	79
Pagsasabi ng oras	83
Araw at gabi	85

FILIPINO

Panahon	89
Pagbilang	93
Pera	99
Mga hayop	101
Ibon	105
Mga insekto / kulisap	109
Isda	113

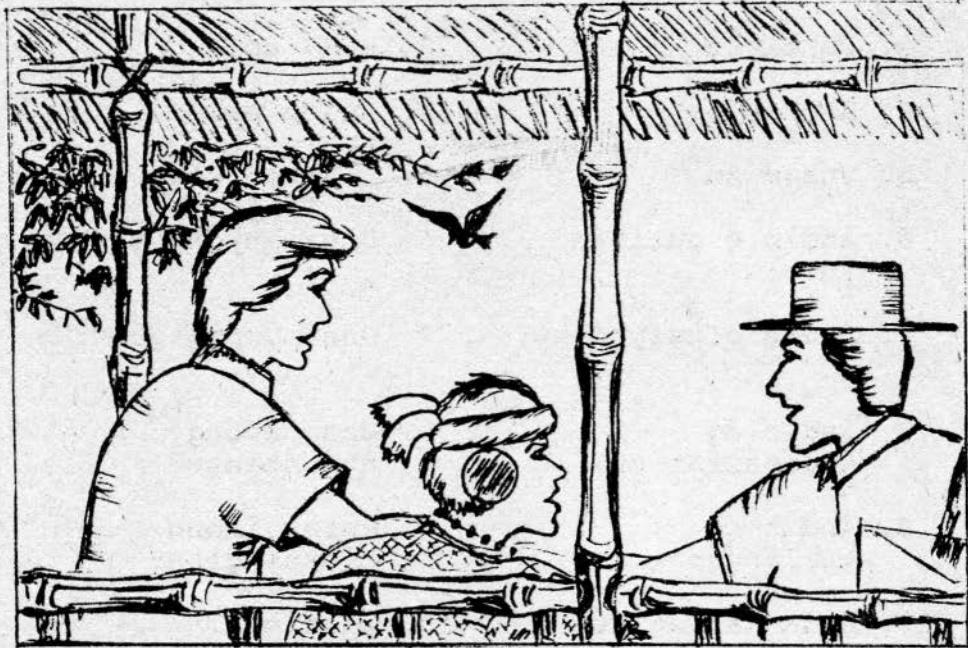
TABLE OF CONTENTS

ENGLISH

Visiting	3
On the path	7
At the village	9
Conversation at home	11
What to say to people you meet	15
The family	17
Relationships	21
Sickness	27
The body	31
Language learning	35
Letters	41
Cooking and eating	43
Vegetables and staples	51
Fruits	55
Meat	59
Beverages	61
Buying and bargaining	63
Cargo and transportation	67
The seasons	73
Questions	75
At school	79
Time	83
Day and night	85

ENGLISH

Time expressions	89
Counting	93
Money	99
Animals	101
Birds	105
Insects	109
Fish	113

TAGABAWÀ	BISAYA
Ágbisita	Pagbisita
1. Madigár.	1. Maayo.
2. Áskiyu kannê!	2. Kamo diay!
3. Pénék kó.	3. Saka mo.
4. Ahu kó.	4. Sulod mo.
5. Unsad kó.	5. Lingkod mo.
6. Ándin é gulitán yu?	6. Unsa inyong tuyó?
7. Ándin é kalyag nu?	7. Unsa imong gusto?
8. Ándin ég kadigárran nu?	8. Unsa imong nagustohan?
9. Ándin ég kailanganán nu?	9. Unsay imong kinahanglan?
10. Ándà kalyag ku dád.	10. Wala man.
11. Duwán gulitán kuk nikó.	11. Na a koy tuyó sa imoha.
12. Ándin man?	12. Unsa man?
13. Mému mállás a katô pala nu?	13. Puyde mohulam ko sa imong pala?

FILIPINO**Pagdalaw**

1. Tao po.
2. Kayo pala!
3. Umakyat kayo.
4. Tuloy po kayo.
5. Maupo kayo.
6. Anong kailangan ninyo?
7. Anong gusto mo?
8. Anong gusto mo talaga?
9. Mayroon ka bang kailangan?
10. Wala naman.
11. Mayroon akong ipakikiusap sa iyo.
12. Ano ba?
13. Puede bang mahiram ang pala mo?

ENGLISH**Visiting**

1. Hello. (call when approaching house)
2. Oh, it's you(pl)!
3. Come up (you pl).
4. Come in (you pl).
5. Sit down (you pl).
6. Why have you(pl) come?
7. Is there something you want?
8. What is it you would like?
9. Is there something you need?
10. Nothing in particular.
11. I have a favor to ask of you.
12. What is it?
13. May I borrow your shovel?

TAGABAWÀ

14. Ulián ku dád kani ka mapun.
15. Mállás a pád áknikó ka salapì kaliman pisus?
16. Óo, pabállássán kus kuna ka kaliman pisus.
17. Salamat, bullasan kù nit dumunggù linggu.
18. Muna ad ákniyu.
19. Muli ad.
20. Panó kid.
21. Lónód ka.
22. Óo, lumónód ô.

BISAYA

14. Iuli lang nako unyang hapon.
15. Mohulam unta ko sa imo'g kwarta bali singkwenta pisos?
16. Oo, pahulamon ta ka ug singkwenta pisos.
17. Salamat, ilisan lang nako sa sunod simana.
18. Mouna ko sa inyoha.
19. Mouli na ko.
20. Adto na ta.
21. Balik lang.
22. Oo, mobalik lang ko.

FILIPINO**ENGLISH**

14. Isasauli ko lang mamayang hapon.	14. I will return it this afternoon.
15. Puede ba akong manghiram ng limangpong peso sa iyo?	15. May I please borrow fifty pesos from you?
16. Oo, puede kang manghiram ng limangpong peso.	16. Yes, I will lend you fifty pesos.
17. Salamat, babayaran ko sa susunod na linggo.	17. Thank you, I'll return it next week.
18. Mauuna na ako sa inyo.	18. I'll go on ahead.
19. Uuwi na ako.	19. I'll be going home now.
20. Tayo na.	20. Let's go now.
21. Balik lang uli.	21. Come again.
22. Oo, babalik ako.	22. Yes, I'll certainly come back.

FILIPINO**ENGLISH****Sa daan****On the path**

1. Saan ka galing?
2. Saan ka pupunta?
3. Diyan lang.
4. Pupunta ako sa inyo.

1. Where have you come from?
2. Where are you going?
3. Just over there.
4. I'm going to your(pl) place.

TAGABAWÀ**Tut baryu**

1. Madigár góddóan ni lugar yu.
2. Ágkadigárran a dini su masunay.
3. Ánda tô ámmà nu asta innà nu?
4. Tô ámmà ku tun datas, na tô innà ku tut wayig.
5. Taddô ta balé.
6. Ánda é góddóan katô tiyù nu?
7. Tô tiyù ku é góddô katô balé tut bókkóng katô simbaan.
8. Pénék kó.
9. Pónög kó.

BISAYA**Sa baryo**

1. Ang inyong lugar maayong puy-an.
2. Gusto ko diri kay malinawon nga lugar.
3. Asa ang imong amahan ug inahan?
4. Ang akong amahan didto sa taas, ug ang akong inahan didto sa sapa.
5. Naa diha sa balay.
6. Asa nagpuyo ang imong tiyo?
7. Ang akong tiyo ang nagpuyo sa balay sa likud sa simbahan.
8. Saka mo.
9. Kanaog mo.

FILIPINO**Sa nayon**

1. Magandang tirahan ang inyong lugar.
2. Gusto ko rito; tahimik na lugar.
3. Nasaan ang mga magulang mo?
4. Ang tatay ay nasa itaas at ang nanay po naman ay nasa ilog.
5. Nan diyan po sa bahay.
6. Saan nakatira ang iyong tiyu?
7. Ang aking tiyo ang nakatira ng bahay na nasa likod ng simbahan.
8. Umakyat kayo.
9. Bumaba kayo.

ENGLISH**At the village**

1. Your(pl) place is a nice place to live.
2. I like it here; it is peaceful.
3. Where are your parents?
4. My father is upstairs, and my mother is at the river.
5. There at the house.
6. Where does your uncle live?
7. My uncle lives in the house behind the church.
8. Go on up (you pl).
9. Come on down (you pl).

TAGABAWÀ	BISAYA
Ágpéstóriyaé tun dalám ka balé	Istorya sa sulod sa balay
1. Ándà sóddór ku.	1. Wala ko kahibalo.
2. Tógón din.	2. Pasagdi lang.
3. Áskuna. / Tamák nikó.	3. Bahala ka. / Ambot sa imo.
4. Sakán dád. / Sak dán.	4. Ako na lang.
5. Panó ad.	5. Molakaw na ko.
6. Sadun ka dini.	6. Dali diri.
7. Sadun ka pa dini.	7. Dali sa diri.
8. Piddi a ka kuk.	8. Dalhi ko ug kok.
9. Pókê nu yan sállat.	9. Ablihi ang pwertahan.
10. Siraduwi nu tô bintanà.	10. Sirhi ang bintana.
11. Angat ka pa dógó. / Dógó dád.	11. Hulat sa kadali. / Dali lang.
12. Tákkás ka kanak.	12. Uban ka sa akoa.

FILIPINO**ENGLISH****Pagkukuwento sa loob
ng bahay****Conversation at home**

1. Hindi ko alam.	1. I don't know.
2. Hindi bale.	2. Never mind.
3. Bahala ka. / Aywan
ko sa iyo.	3. It's up to you. /
I don't know about
you.
4. Ako na lang.	4. I'll do it.
5. Aalis na ako.	5. I'll go now.
6. Halika rito.	6. Come here.
7. Halika muna rito.	7. First, please come
here.
8. Dalhan mo ako ng
kok.	8. Bring me a Coke.
9. Buksan mo ang
pinto.	9. Open the door.
10. Isara mo ang
bintana.	10. Close the window.
11. Sandali lang.	11. Wait a minute. /
Just a minute.
12. Sumama ka sa akin.	12. Come with me.

TAGABAWÀ

13. Sadan é duma nu?

14. Ikasóddór ka
katô mayur dut
lugar dun?15. Igkilala a ka.
báttuk din.16. Sadan é ngadan
din?17. Ándà ku
kasampátti.

18. Ilingawan kud.

19. Ágkamánnu ka?

20. Imánnu ka?

21. Ándin ég lumun nu?

22. Mému tákkássan a
ikuna?

23. Áglukut a.

24. Kadigárran ad
kuman.

25. Tumudug ad.

BISAYA13. Kinsa imong
kauban?14. Kaila ka ba sa
mayor dihang
dapita?15. Kaila ko sa iyaha
sa nawong.16. Kinsa iyang
ngalan?17. Wala ko
kahinumdom.

18. Nalimtan na nako.

19. Naunsa ka?

20. Unsay nahitabo sa
imoha?21. Unsay imong
gibuhat?22. Puyde ba ubanan ko
nimo?

23. Nagdali ko.

24. Gusto ko mokaon
na.

25. Matulog na ko.

FILIPINO	ENGLISH
13. Sinong kasama mo?	13. Who is with you?
14. Kilala mo ba ang alkalde sa lugar na iyon?	14. Do you know the mayor of that place?
15. Kilala ko siya sa mukha.	15. I know him by sight.
16. Anong pangalan niya?	16. What is his name?
17. Hindi ko matandaan.	17. I don't remember.
18. Nakalimutan ko na.	18. I have forgotten.
19. Na ano ka?	19. What is the matter with you?
20. Anong nangyari sa iyo?	20. What happened to you?
21. Anong ginagawa mo?	21. What are you doing?
22. Makasasama ka ba sa akin?	22. Can you go with me?
23. Nagmamadali ako.	23. I'm in a hurry.
24. Gusto kong kumain na.	24. I'd like to eat now.
25. Matulog na ako.	25. I'm going to sleep now.

TAGABAWÀ

**Tô makagi nu ka duwán
manubù igdunggù**

1. Taga ánda ka man kannê?
2. Ánda é góddóan nu ni?
3. Ánda é igtikudan nu ni?
4. Makatabang ka kanak?
5. Ándin é matabang kuk nikó?
6. Gahà a dád.
7. Ni ka pa góg dunggù?
8. Óó, bani a pa igdunggù tikud tut Bukidnon.
9. Sadan é ngadan nu?
10. Ándin é tawar kuk nikó?
11. Sakán si ____.

BISAYA

**Ang imong masulti sa
tawong imong gikahibalag**

1. Taga asa giyud ka diay?
2. Asa ka nagpuyo karon?
3. Asa ka gikan karon?
4. Makatabang ka sa akoa?
5. Unsa ang akong matabang sa imoha?
6. Nagbisita lang ko.
7. Karon ka lang miabot?
8. Oo gahapon lang ko miabot gikan sa Bukidnon.
9. Kinsa imong ngalan?
10. Unsay akong itawag nimo?
11. Ako si ____.

FILIPINO

**Sa pagsalubong sa
dumarating**

ENGLISH

**What to say to people
you meet**

1. Taga saan ka ba
talaga?	1. Where are you from
originally?
2. Saan ka nakatira
ngayon?	2. Where are you
staying now?
3. Saan ka galing
ngayon?	3. Where did you just
come from?
4. Matutulungan mo ba
ako?	4. Can you help me?
5. Anong maitutulong
ko?	5. What can I do for
you?
6. Dumadalaw lang
ako.	6. I just came to
visit.
7. Kararating mo lang
ba?	7. Have you just
arrived?
8. Oo, kararating ko
lang kahapon mula
sa Bukidnon.	8. Yes, I came just
yesterday from
Bukidnon.
9. Anong pangalan mo?	9. What is your name?
10. Anong itatawag ko
sa iyo?	10. What should I call
you?
11. Ako'y si ____.	11. I'm ____.

TAGABAWÀ**Tô pamilya**

1. Manté pô tô ámmà nu?
2. Óó, asal tô innà ku minaté dán tô iglabé ámmé.
3. Pira kó langun mataladi?
4. Walu ké mataladi.
5. Áskuna é tambang kaké?
6. Ánnà, sakán é tambang adi.
7. Pira dán é idad nu?
8. Duwán dán sawa nu?
9. Duwán dán duma nu?
10. Duwán dán batà nu?

BISAYA**Ang pamilya**

1. Buhi pa ba ang imong amahan?
2. Oo, pero ang akong inahan namatay na tong miaging tuig.
3. Pila mo tanang magsoon?
4. Walo mi magsoon.
5. Ikaw ba ang kinamagulangan?
6. Dili, ako ang kamanghuran.
7. Pila na ang imong idad?
8. Naa ka nay asawa?
9. Naa ka nay bana?
10. Naa ka nay mga anak?

FILIPINO	ENGLISH
Ang mag-anak	The family
1. Buhay pa ba ang tatay mo?	1. Is your father still living?
2. Oo, pero namatay ang nanay ko noong isang taon.	2. Yes, but my mother died last year.
3. Ilan kayong magkakapatiid?	3. How many brothers and sisters do you have?
4. Walo kaming magkakapatiid.	4. There are eight of us.
5. Ikaw ba ang panganay?	5. Are you the eldest?
6. Hindi, ako po ang bunso.	6. No, I am the youngest.
7. Ilang taon ka na?	7. How old are you?
8. May asawa ka na ba?	8. Do you have a wife?
9. May asawa ka na ba?	9. Do you have a husband?
10. May mga anak ka na ba?	10. Do you have children?

TAGABAWÀ

11. Óó, lima dán
é batà ku.
12. Duwa é bayi asta
tállu é mama.

BISAYA

11. Oo, naa na koy
lima ka anak.
12. Duha ka babaye ug
tulo ka lalaki.

FILIPINO**ENGLISH**

11. Oo, mayroon na
akong limang anak.	11. Yes, I have five
children.
12. Dalawang babae at
tatlong lalaki.	12. Two girls and
three boys.

TAGABAWÀ	BISAYA
Kadumaan asta duwán kadaddanan	Relasyon
ámmà	amahan
innà	inahan
batà	anak
duma / sawa	bana / asawa
balu	balo
banà / tratu	trato
kataladi	magsoon
tábbé / talatábbé	magsoon
adi	manghod
kaké	magulang
tambang adi / tampus adi	kamanghuran
tambang kaké	kamagulangan
apù	apohan
apù	apo
bataánnán	pag-umangkon

FILIPINO	ENGLISH
Relasyon	Relationships
ama	father
ina	mother
anak	son / daughter
asawa	husband / wife
biyudo / biyuda	widower / widow
nobyo / nobya	fiance / fiancee
kapatid	brother-brother
magkapatid	brother-sister / sister-sister
kapatid na mas bata sa akin	younger sibling
kapatid na mas matanda sa akin	elder sibling
bunso	youngest child
panganay	eldest child
nuno	grandparent
apo	grandchild
pamangkin	nephew / niece

TAGABAWÀ**BISAYA**

ágpémaluyé / imaluy
kataladi ig-agaw

ugang ugangan

bayó bayaw

ipag bilas

ikóddô umagad

kadaddanan / mógóskami paryente
/ kaditaan /
karawuyan

kadumaan katagilungsod

rarak higala

usig kaaway / kontra

manubù tawo

mama lalaki

bayi babaye

batà bata

burayì masuso

mallaki ulitawo

FILIPINO	ENGLISH
pinsan	first cousin
biyanan	parent-in-law
bayaw / hipag	brother-in-law
hipag	sister-in-law
manugang	son-in-law / daughter-in-law
kamag-anak	relative(s)
kababayán	townmate
kaibigan	friend
kaaway / kalaban	enemy
tao	person
lalaki / mama	male
babae	female
bata	child
sanggol	infant
binata	bachelor / unmarried man

TAGABAWÀ

daraga / dalaga

tugál mama

tugál bayi

simbalé

BISAYA

dalaga

tigulang lalaki

tigulang babaye

silingan

FILIPINO**ENGLISH**

dalaga

young woman
(unmarried)

matandang lalaki

old man

matandang babae

old woman

kapitbahay

neighbor

TAGABAWÀ	BISAYA
Ágriyun	Balatian
1. Ágkabógoñ kan ka?	1. Nagsakit ka?
2. Ágkabógoñ a.	2. Nagsakit ko.
3. Pahà ka tut duktur.	3. Magpatan-aw ka sa doktor.
4. Sadan dukturi é madigár?	4. Kinsang doktora ang maayo?
5. Si duktur _____, su délák dád ég bayadan.	5. Si doktor _____, kay gamay lang ang bayaran.
6. Ándin ég riyun nu?	6. Unsa ang imong gibati?
7. Masakit é ulu ku.	7. Sakit ang akong ulo.
8. Iginutà a dukilám.	8. Nagsuka ko gabii.
9. Ágkabaloyón a asta ménit é lawa ku.	9. Nalipong ko ug naay hilanat.
10. Duwán basi karukung ku. / Ágkagánnawan a.	10. Siguro morag naa koy malarya.
11. Tádduan kus kuna kani bawi.	11. Tudloan ta ka mahitungod niining tambal.

FILIPINO**ENGLISH****Karamdaman****Sickness**

1. May sakit ka ba?
 2. May sakit ako.
 3. Magpatingin ka sa manggagamot.
 4. Sino ang mahusay na doktor?
 5. Si doktor _____, dahil mura siyang sumingil.
 6. Anong pakiramdam mo?
 7. Masakit ang ulo ko.
 8. Nagsuka ako kagabi.
 9. Nahihilo ako at may lagnat.
 10. May malarya yata ako.
 11. Ituturo ko sa iyo ang tungkol sa gamot na ito.
1. Are you sick?
 2. I am sick.
 3. Go to the doctor.
 4. Which doctor is a good one?
 5. Doctor _____, because he charges less.
 6. How do you feel?
 7. I have a headache.
 8. I vomited last night.
 9. I feel dizzy and have a fever.
 10. I may have malaria.
 11. I will teach you how to take this medicine.

TAGABAWÀ	BISAYA
12. Indiksyunan kus kuna.	12. Indyiksiyonan ta ka.
13. Inám nu ni bawì ni kada álló ka malássád é álló.	13. Imnon nimo kinining tambala kada adlaw sa udto.
14. Inám nu ni bawì ni kada sállám, malássád é álló, asta mapun, makatállu sábbad álló.	14. Imna ning tambala kada buntag, udto, ug hapon, makatulo sa usa ka adlaw.

FILIPINO**ENGLISH**

12. Iiniksiyunan kita.	12. I'll give you an injection.
13. Inumin mo ang gamot na ito tuwing tanghali.	13. Take this medicine every day at noon.
14. Inumin mo ang gamot na ito tuwing umaga, tanghali, at hapon, tatlong beses isang araw.	14. Take this medicine every morning, noon and afternoon, three times a day.

TAGABAWÀ	BISAYA
Tô lawa ka manubù	Parti sa lawas
abul	tuhod
alig	liog
até	atay
babbà	baba
bahà	suwang
bakaráng	tutunlan
barasu	braso
bállad	bukton / kamut
báttuk	nawong
bókkög	likud
bubun	paa
bukád	agtang
dilà	dila
gátták	tiyan
gusuk	gusok
idung	ilong
ità	bugan

FILIPINO	ENGLISH
Bahagi ng katawan	The body
tuhod	knee
leeg	neck
atay	liver
bibig	mouth
baba	chin
lalamunan	throat
braso	upper arm
braso / kamay	arm / hand
mukha	face
likod	back
hita	thigh
noo	forehead
dila	tongue
tiyan	abdomen
tadyang	rib
ilong	nose
singit	groin

TAGABAWÀ	BISAYA
kagpa	dughan
lawa	lawas
mata	mata
ngipán	ngipon
paa	tiil
palad	palad
pangintubungan	abaga
pusù	batiis
pusung	kasingkasing
siku	siko
sulu	koko
taklayan	pangunahan'g bukton
talimbakalán	kumagko
talinga	dalunggan
tintudù	tudlo
tintuduk paa	tudlo sa tiil
tullan	bukog
ulu / silag kólu	buhok

FILIPINO	ENGLISH
dibdib	chest
katawan	body
mata	eye
ngipin	teeth
paa	feet
palad	palm of hand
balikat	shoulder
binti	calf of leg
puso	heart
siko	elbow
kuko	fingernail / toenail
braso	forearm
hinlalaki	thumb
tainga	ear
daliri	finger
daliri ng paa	toe
buto	bone
buhok	hair (head)

TAGABAWÀ	BISAYA
Gistudyu katô kinagiyan	Pagtoon sa sinultihan
1. Katig kag kagi ka Tinagalög?	1. Kahibalo ka ba magsulti ug Tagalog?
2. Katig kag kagi ka Binisayà?	2. Kahibalo ka ba magsulti ug Bisaya?
3. Délák déd ég kagpáttan ku.	3. Makasabot lang ko ug gamay.
4. Pakakagi a délák.	4. Makasulti ko ug gamay.
5. Kalyag ku kumatig a katô kinagiyan yu.	5. Gusto kong makahibalo sa inyong sinultihan.
6. Makatáddù ka kanak katô kinagiyan yu?	6. Makatudlo ka sa ako a sa inyong sinultihan?
7. Tut kinagiyan yu, mánnun nu ka kakagi ____?	7. Unsaon nimo pagsulti ____ sa inyong sinultihan?
8. Tut kinagiyan yu, ándin é ngadan kani?	8. Unsay ngalan niini sa inyong sinultihan?
9. Ándin é kóbadan kanan?	9. Unsay kahulugan ni ini?

FILIPINO**Pag-aaral ng wika**

1. Marunong ka bang magsalita ng Tagalog?
2. Marunong ka bang magsalita ng Bisaya?
3. Kaunti lang ang naiintindihan ko.
4. Nakapagsasalita ako ng kaunti.
5. Nais kong matuto ng inyong wika.
6. Maari bang turuan mo ako ng inyong salita?
7. Sa inyong salita paano mo sasabihin ang ____?
8. Anong tawag nito sa inyong salita?
9. Anong ibig sabihin nito?

ENGLISH**Language learning**

1. Can you speak Tagalog?
2. Can you speak Visayan?
3. I can only understand a little.
4. I can speak it a little.
5. I would like to learn your(pl) language.
6. Can you teach me your(pl) language?
7. In your(pl) language how do you say ____?
8. In your(pl) language what is the name for this?
9. What does that mean?

TAGABAWÀ	BISAYA
10. Ikagpát ka katô igkagi ku?	10. Nakasabot ka ba sa akong gisulti?
11. Ándà a ikagpát.	11. Wala ko makasabot.
12. Diya pakagpát.	12. Di ko kasabot.
13. Mému dád uman nu yan.	13. Pabor lang usba na.
14. Lagénut nu dád kag kagi ka.	14. Hinaya lang ug sulti.
15. Katig kad ágkagi ka Ininglis.	15. Kahibalo ka na mosulti ug Iningles.
16. Dì madigár tō kakagi ku.	16. Dili maayo ang akong pagsulti.
17. Giringiring a pô gó ka mánnun ka kakagi ka Tagabawà.	17. Nagtoon pa ko'g unsaon pagsulti ug Tagabawa.
18. Pakakagi ad délák ka Tagabawà.	18. Makasulti nakog gamay'ng Binagobo.
19. Tóngkô a ka Tagabawà / Binagóbô.	19. Istoryahi ko ug Tagabawa.

FILIPINO**ENGLISH**

10. Naintindihan mo ba ang aking sinasabi?	10. Do you understand what I am saying?
11. Hindi ko po naintindihan.	11. I didn't understand.
12. Hindi ko maunawaan.	12. I don't understand.
13. Pakiulit nga yon.	13. Please repeat that.
14. Magsalita ka ng dahandahan.	14. Speak more slowly.
15. Marunong ka ng magsalita ng Ingles.	15. You know how to speak English.
16. Hindi maayos ang aking pagsasalita.	16. My speaking is not correct.
17. Nag-aaral pa lamang akong magsalita ng Tagabawa.	17. I am still learning how to speak Tagabawa.
18. Nakapagsasalita ako ng kaunting Tagabawa.	18. I know how to speak a little Tagabawa.
19. Kausapin mo ako ng Tagabawa.	19. Speak with me in Tagabawa.

TAGABAWÀ**BISAYA**

20. Kadigárran a
kumatiq ka
Tagabawà /
Binagóbô.

21. Nángngà? /
Nángngawù?

20. Gusto ko
makahibalo sa
Tagabawa.

21. Insakto ba?

FILIPINO**ENGLISH**

20. Gusto kong matuto
ng Tagabawa.

20. I want to learn
Tagabawa.

21. Tama ba?

21. Is that correct?

TAGABAWÀ**Sulat / Baták**

1. Mállás a ka bólpin nu dógó dád?
2. Papid a ka sulat katô innà ku.
3. Ágkailangan a ka papil, silyu asta subri.
4. Pérmá ka kannun. / Sulat nu tō ngadan nu kannun.
5. Pid nu ni sulat ni tut manusipyu.
6. Málli a ka duwa abuk silyu tagkinsi asta sábbad é tagsaysinta.
7. Ánda ké makapapid ka tiligrama?

BISAYA**Pagsulat**

1. Mohulam ko sa imong bolpen kadali lang?
2. Magpadala ko ug sulat sa akong inahan.
3. Kinahanglan ko'g papel, selyo ug sobre.
4. Magpirma ka diri.
5. Dad-a ning sulat didto sa manusipyo.
6. Mopalit ko ug duha kabook selyo nga tagkinse ug usa kabook tag saysenta.
7. Asa kami makapadala ug telegrama?

FILIPINO**ENGLISH****Pangliham****Letters**

1. Pahiram nga po ng bolpen mo sandali?
 2. Magpadala ako ng sulat sa nanay ko.
 3. Kailangan ko ang papel, selyo, at sobre.
 4. Lagdaan mo dito.
 5. Dalhin mo ang sulat na ito sa tanggapan ng koreo.
 6. Pagbilhan mo ako ng dalawang selyong tig-kikinse at isang selyong tig-sisisenta.
 7. Saan kami maaaring magpadala ng telegrama?
1. May I borrow your pen for a minute?
 2. I'll send a letter to my mother.
 3. I need paper, stamps, and an envelope.
 4. Sign your name here.
 5. Take this letter to the post office.
 6. Sell me two 15-centavo stamps and one 60-centavo stamp.
 7. Where can we send a telegram?

TAGABAWÀ**Góméng asta ágkan**

1. Ándin yan áglumun nu?
2. Góméng a ka pamahaw dé.
3. Ándin tô góméngán nu?
4. Áglutù a dád man ka pariyà ágbaláttan ka tállug.
5. Ágkadigárran ka kuman ka badak?
6. Óó, ágkadigárran a ágkan kani pónnók din asta ni lisu.
7. Kadigárran ka gumulay ka badak kani ka malássád é álló?
8. Óó, manan, duwán badak yu?
9. Óó, duwán marapung matássan tut pabungan dé.

BISAYA**Naglung-ag ug nagkaon**

1. Unsa imong gibuhat?
2. Naglung-ag ko sa among pamahaw.
3. Unsa ang imong gilung-ag?
4. Nagluto na lang ko ug paliya gisagulan ug itlog.
5. Gusto ka mokaon ng nangka?
6. Oo, gusto kong mokaon niining nangka ug ang iyang liso.
7. Gusto ba nimo mogulay ug nangka unyang udto?
8. Oo, ngano, naa moy nangka?
9. Oo, naay daghang gulang sa among bukid.

FILIPINO**Naglulutò at kumain**

1. Anong ginagawa mo?
2. Nagluluto ako ng aming almusal.
3. Anong niluluto mo?
4. Nagluluto lang ako ng ampalaya na may itlog.
5. Gusto mo bang kumain ng langka?
6. Oo, gusto kong kainin ang laman pati ang buto.
7. Gusto mo bang maggulay ng langka mamayang tanghali?
8. Oo, bakit, may langka ba kayo?
9. Oo, marami ng magulang sa aming bukid.

ENGLISH**Cooking and eating**

1. What are you doing?
2. I am cooking our(ex) breakfast.
3. What are you cooking?
4. I'm just cooking ampalaya with eggs.
5. Do you like to eat jackfruit?
6. Yes, I like to eat the fruit as well as the seeds.
7. Would you like jackfruit as a vegetable later at noon?
8. Yes, why, do you(pl) have jackfruit?
9. Yes, there are many mature ones in our field.

TAGABAWÀ	BISAYA
10. Atin malyag ka, mangé ki kani tagadtagad.	10. Kon gusto nimo, mokuha ta unyang taudtaud.
11. Óó, kani ka pángnga kég pamahaw.	11. Oo, unya ug human mi mamahaw.
12. Madiyù tô pabungan yu?	12. Layo ba ang inyong bukid?
13. Dì madiyù. Madani dád, ándà dunggù sábbad kilumitru.	13. Dili layo. Duol lang, wala moabot ug usa ka kilometro.
14. Na, panó kid?	14. Unya, molakaw na ta?
15. Óó, panó kid su abô sékót ki pakóli, su duwán pa sadunan ta.	15. Oo, molakaw na ta aron dali ta makabalik, kay naa pa tay adtoan.
16. Ágballusán a asta ágkatákkangan a.	16. Gigutom ko ug giuhaw.
17. Ágkan kô ka sáddà?	17. Mokaon kag isda?
18. Óó, ágkadigárran a.	18. Oo, gusto kog isda.

FILIPINO

10. Kong gusto mo,
kukuha tayo
mamaya.
11. Oo, mamaya
pagkatapos kaming
mag-almusal.
12. Malay ba ang
bukid ninyo?
13. Hindi malayo.
Malapit lang, wala
pangisang
kilometro.
14. O, aalis na ba
tayo?
15. Oo, alis na tayo
para makabalik
tayo agad, dahil
may lalakarin pa
tayo.
16. Nagugutom ako at
nauuhaw.
17. Kumakain ka ba ng
isda?
18. Oo, kumakain ako.

ENGLISH

10. If you would like,
we can get some
after awhile.
11. Yes, later after
we finish
breakfast.
12. Is it far to
your(pl) field?
13. It's not far. It's
just nearby, not
even one
kilometer.
14. Then, shall we go?
15. Yes, let's go so
we can return soon
because we still
have somewhere
else to go.
16. I'm hungry and
thirsty.
17. Do you eat fish?
18. Yes, I like it.

TAGABAWÀ	BISAYA
19. Tignà nud tô kardiru.	19. Itak-ang na ang kaldero.
20. Ginám kô ka kapi?	20. Moinom ka ug kape?
21. Ándin é inámmán nu?	21. Unsa imong imnon?
22. Agad ándin.	22. Bisag unsa.
23. Ágkébággan a ginám ka kapi.	23. Gusto ko moinom ug kape.
24. Agad sakán pagsik ágkébággan a, sunnud dán gó ka magánnó.	24. Bisag ako gusto pod nako, labi na kong tugnaw.
25. Magunawa ki kannê. Sakán agad ménit, ginám a. Kag tudugán a, ginámmán ku ka kapi, ágkewà puman tô tudug ku.	25. Pareho diay ta. Ako maskig init, moinom ko. Kon katulgón ko, imnan nako'g kape, makuha man pod ang akong katulgón.
26. Kuman kid.	26. Mokaon na ta.
27. Kan kó tuu madigár, yakóg kayyaan.	27. Kaon mo ug maayo, ayaw mo ug kaulaw.
28. Yan ágkannán yan ágnanam sunnud.	28. Kadong kan-oná lami kaayo.

FILIPINO	ENGLISH
19. Isalang mo na ang kaldero.	19. Put the pot on the fire.
20. Iinom ka ng kape?	20. Will you drink coffee?
21. Anong iinumin mo?	21. What will you drink?
22. Kahit ano.	22. Whatever there is.
23. Gusto kong uminom ng kape.	23. I like to drink coffee.
24. Kahit ako gustong-gusto ko lalo na pagmalamig ang panahon.	24. I too like it very much, especially when the weather is cold.
25. Magkatulad pala tayo. Ako kahit mainit, uminom rin. Kong inaantok ako uminom ako ng kape, dahil maaalis ang antok ko.	25. We are a lot alike. With me, even when it is hot, I can drink it. If I am sleepy, I drink coffee to wake myself up.
26. Kumain na tayo.	26. Let's eat now.
27. Kumain kayong mabuti, huwag kayong mahihiya.	27. (You-pl) Eat heartily, don't be bashful.
28. Napakasarap ang pagkaing iyon.	28. That meal was very delicious.

TAGABAWÀ**BISAYA**

29. Ágnanam.

29. Lami.

30. Katig ka gómez.

30. Maayo ka moluto.

31. Kangé kó pa. /
Uman kó pa.

31. Kuha pa mo.

32. Diyad, ibássug ad.

32. Di na ko, busog na
ko.33. Pabur dád bággéyi
a ka wayig.33. Pabor lang tagai
ko ug tubig.

FILIPINO**ENGLISH**

29. Masarap.	29. It's delicious.
30. Mahusay ka talagang magluto.	30. You really know how to cook.
31. Kumuha pa kayo.	31. (You-pl) Have some more.
32. Ayaw ko na, busog na ako.	32. No thank you. I'm full.
33. Pahingi nga po ng inumin.	33. May I please have a drink of water.

TAGABAWÀ

**Ággulayán asta
ágkannán**

ámmé

ángkág

baisan

basal

batad

bawang

bággas

bitsili

dabung

gabi

giniling

kalumati

kannán

karubang

kasilà

kasilà kayu

katumbal

BISAYA

**Mga gulayon ug
kan-onon**

humay

gabi

patani

kalabasa

mais

ahos

bugas

bitsili / pitsay

dabong

gabi / biga

bugas mais

kamatis

kan-on

karabansos

kamote

kamoteng kahoy

sili

FILIPINO	ENGLISH
Mga gulay at pagkain	Vegetables and staples
palay	rice grain
gabi	kind of gabi / taro
patani	lima beans
kalabasa	yellow squash
mais	corn
bawang	garlic
bigas	hulled rice
petsay	Chinese cabbage
labong	bamboo shoots
gabi	taro
bigas na mais	ground corn
kamatis	tomato
kanin	cooked rice
sigarilyas	wing beans
kamote	yam / camote
kamoteng-kahoy	cassava
sili	pepper

TAGABAWÀ	BISAYA
kulat	libgos
luya	luy-a
mani	mani
munggus	monggos
pamintu	atsal
pariyà	paliya
pitsay	pitsay
pusù ka saging	puso sa saging
ripulyu	ripolyo
sibuyas / bumbay	sibuyas / bumbay
sitaw	sitaw / balatong
suwibin	soybin
tagótóng	talong
tábbu	tubo
ubi	ubi
ukra	okra
upu	upo

FILIPINO	ENGLISH
kabute	mushroom
luya	ginger
mani	peanut
balatong	mung beans
siling pula	bell pepper
ampalaya	ampalaya
petsay	pechay
puso ng saging	banana blossom
repolyo	cabbage
sibuyas	onion
sitaw	long beans
soybin	soybeans
talong	eggplant
tubo	sugar cane
ubi	purple yam
okra	okra
upo	white squash

TAGABAWÀ	BISAYA
Mga prutas	Mga prutas
badak	nangka
barangas / balangas	rambutan
bayabas	bayabas
bukadu	abokado
butung	butong
daranghita	naranghita
duryan	duryan
kakaw	kakaw
kamóssi	kamansi
kapi	cape
kaymitu	kaymito
kayubana	labana / gwayabano
láppù	lubi
limunsitu	limonsito
lukban / ássám	baongon
manggà	mangga
marang	marang

FILIPINO	ENGLISH
Mga prutas	Fruits
langka	jackfruit
rambutan	rambutan
bayabas	guava
abokado	avocado
buko, mura	young coconut
dalanghita	orange
durian	durian
kakaw	cacao
rimas	breadfruit
cape	coffee
kaimito, kaymito	star apple
guyabano	guavano / soursop
niyog	coconut
kalamansi	calamansi
suha	pomelo
mangga	mango
marang	marang

TAGABAWÀ	BISAYA
saging	saging
santul	santol
tarum	kapayas
tubuwa	lansones
tunyab	pinya

FILIPINO	ENGLISH
saging	banana
santol	santol
papaya	papaya
lansones	lansones
pinya	pineapple

TAGABAWÀ**Karni**

karni ka babuy

karni ka baka

karni ka manuk

karni ka patu

BISAYA**Karne**

karneng baboy

karneng baka

karneng manok

karneng pato

FILIPINO	ENGLISH
Karne	Meat
karning baboy	pork
karning baka	beef
karning manok	chicken
karning pato	duck

TAGABAWÀ	BISAYA
Ginámmán	Imnonon
gatas	gatas
sakulati	sikwate
kapi	cape
kuk / kukakula	kok / kokakola
luya	luy-a
suwibin	soybin
tsa	tsa
wayig	tubig

FILIPINO	ENGLISH
Inumin	Beverages
gatas	milk
sikulate	chocolate
cape	coffee
kok / Coca-Cola	Coca-Cola
luya	ginger
soybin	soybean coffee
tsa	tea
tubig	water

TAGABAWÀ**Ágbálli asta ághangyù**

1. Tagpira é sábbad iyarda / mitru kani óggét ni?
2. Mahal sunnud! Mému mangyù? / Duwán hangyù?
3. Sunnud dán baratu ni.
4. Pira é kalyag nu?
5. Dugangi nu dád délák.
6. Bággén nu ka lima pisus?
7. Óó. Pira iyarda é kalyag nu?
8. Mam, malyag ka málli ka búkug?
9. Sadan é gimu kanan?

BISAYA**Pagpalit ug paghangyo**

1. Tagpila ang usa ka yarda / mitro niining panaptona?
2. Mahal kaayo! Puyde ba makahanyo? / Naa pa bay hangyo?
3. Barato na kaayo ni.
4. Pila ang imong gusto?
5. Dugangi lang ug gamay.
6. Ihatag ba nimo ug singko pisos?
7. Sigi. Pila ka yarda ang imong kuhaon?
8. Mam, gusto ka ba mopatalit ug basket?
9. Kinsa ang naghimo niana?

FILIPINO**Pagbili at pagtawad**

1. Magkano ang yarda / metro ng telang ito?
2. Ang mahal naman! Maaari bang tumawad? / May tawad pa ba?
3. Napakamura na ito.
4. Magkano ang gusto mo?
5. Dagdagan mo pa ng kaunti.
6. Ibibigay mo ba ng limang peso?
7. Sige. Ilang yarda ang kukunin mo?
8. Ale, gusto mo bang bumili ng basket?
9. Sino ang gumawa niyan?

ENGLISH**Buying and bargaining**

1. How much is one yard / meter of this cloth?
2. That's expensive! Can you give me a discount? / Is there a discount?
3. It's quite inexpensive as it is.
4. How much would you like to pay for it?
5. Offer a little more.
6. Can you give it to me for ₱5.00?
7. Ok. How many yards do you want?
8. Ma'am, would you like to buy a basket?
9. Who made it?

TAGABAWÀ	BISAYA
10. Sakán é gimu.	10. Akoy naghimo.
11. Igbállad ku dád.	11. Gikinamot lang nako.
12. Igpamánnu nu na ikakatig ka gimu ka bukug?	12. Giunsa nimo pagkahibalo sa paghimo ug basket?
13. Igtádduan a katô innà ku.	13. Gitudloan ko sa akong inahan.

FILIPINO**ENGLISH**

10. Ako po ang gumawa.	10. I made it myself.
11. Gawa po ito sa kamay.	11. It's handmade.
12. Paano kang natutong gumawa ng basket?	12. How did you learn to make baskets?
13. Tinuruan po ako ng nanay ko.	13. I was taught by my mother.

TAGABAWÀ**Ágkarga asta ágsaké**

1. Tiyù, sakán dán é mid.
2. Tógón din, duwán dán mid.
3. Tagù nu yan sábbad, sakán dán é mid.
4. Pira man é pamuyuán nu kani langun?
5. Mahal sunnud! Bággéyan ta dád ka áppat pisus.
6. Madun ka tut Davao?
7. Óó, ándin é sakayan ku madun diyan?
8. Saké ka kanan bus yan.
9. Talundug ka kanak.
10. Tákkás ka kanak.

BISAYA**Pagkarga ug pagsakay**

1. Nong, ako nay modala.
2. Sagdi lang, naa nay modala.
3. Ibilin ang usa, ako nay modala.
4. Pilay kobra nimo niining tanan?
5. Mahal man kaayo! Tagaan ta lang ug kwatro pisos.
6. Moadto ka ba sa Davao?
7. Oo, unsa ang akong sakyán moadto didto?
8. Sakay anang bus na.
9. Sunod ka sa ako.
10. Uban sa ako.

FILIPINO**ENGLISH****Pagkakarga at pagsakay****Cargo and
transportation**

1. Mama, ako na ang magdadala.	1. Sir, I will carry it.
2. Huwag na, may nagdadala na.	2. Never mind, someone is doing it already.
3. Iwan mo na iyan at ako na ang magdadala.	3. Leave that one; I will carry it.
4. Magkano ang sisingilin mo sa lahat ng ito?	4. How much will you charge for all this?
5. Ang mahal naman! Apat na piso na lang.	5. That's too much. I will give you only four pesos.
6. Pupunta ka ba sa Davao?	6. Are you going to Davao City?
7. Oo, ano ang aking sasakyang papunta roon?	7. Yes, what do I ride to get there?
8. Sumakay ka sa bus na iyan.	8. You ride that bus.
9. Sumunod ka sa akin.	9. Follow me.
10. Samahan mo ako.	10. Come with me.

TAGABAWÀ

11. Ánda ég sakayanan
katô ágsadun tut
Kidapawan?
12. Diyan táppad, asal
madigár pa ka
sumaké ka ka
pidikab.
13. Ándin é kadugayi
katô biyahi
ágsadun tut
Cotabato?
14. Duwán tallu uras.
15. Kailangan pa mid
ki kag kannán nit
dalan? /
Tumánnó ki?
16. Ánda é pónógan nu?
17. Mákkás ka tiyù /
tiyà?
18. Saké kad. Taguán
kud tô piniddan nu
tun datas kani
dyip.
19. Pira é pliti asta
ni piniddan ku?

BISAYA

11. Asa ang sakayan
padulong sa
Kidapawan?
12. Didto dapit, pero
maayo pa mosakay
ka ug pedikab.
13. Unsa kadugayon sa
biyahi padulong sa
Cotabato?
14. Mga tulo ka oras.
15. Kinahanglan pa bá
sa atoa magdala ug
pagkaon sa dalan?
/ Magbalon ba ta?
16. Asa ka manaog?
17. Mouban ka ba, tiyo
/ tiya?
18. Sakay na. Ibutang
lang nako ang
karga nimo sa
taplod sa dyip.
19. Pila ang akong
pasahi ug sa akong
karga?

FILIPINO**ENGLISH**

11. Saan ako sasakay patungo sa Kidapawan?
12. Sa dako roon, pero mabuti pa ay sumakay ka ng traysikel.
13. Gaano katagal biyahihe papuntang Cotabato?
14. Mga tatlong oras.
15. Kailangan bang magdala tayo ng pagkain? / Magbabaon ba tayo?
16. Saan ka bababa?
17. Sasama ka ba, mama / ale?
18. Sakay na. Ilalagay ko ang iyong kargada sa ibabaw ng dyip.
19. Magkano ang aking pasahe pati na kargada?
11. Where do I board for Kidapawan?
12. Over there, but it's better for you to ride a pedicab.
13. How long is the trip to Cotabato City?
14. About three hours.
15. Should we take something to eat on the way?
16. Where will you get off?
17. Are you coming, uncle / auntie?
18. Get on. I will put your cargo on top of the jeep.
19. How much is the fare for myself and the cargo?

TAGABAWÀ

20. Mónög a tut palingki.
21. Diritsu ka.
22. Kumawanan tut duwán ágsuwéyan.
23. Pébang tut dadan dutun ta tulay.
24. Sómódô tut duwán ágsuwéyan.
25. Kannun ad móñög.

BISAYA

20. Manaog ko sa palengke.
21. Pagdiritso.
22. Patoo sa naay eskina.
23. Pawala sa unahan sa tulay.
24. Hunong sa eskina.
25. Manaog na ako dinhi.

FILIPINO**ENGLISH**

20. Bababa ako sa palengke.
21. Dumiretso ka.
22. Pakanan tayo sa kanto.
23. Pakaliwa tayo pagkalampas ng tulay.
24. Huminto ka sa kanto.
25. Bababa na ako rito.

20. I'll get off at the market.
21. Go straight ahead.
22. Turn right at the corner.
23. Turn left after the bridge.
24. Stop at the corner.
25. I will get off here.

TAGABAWÀ**Ni timpu ta**1. Madigár su
ándà dán udan.2. Ménit sunnud su
ágsánnang dán ni.

3. Magánnó.

4. Ágkaramág sunnud
su duwán bagyu tut
Bicol.5. Libutaán é dalan
su gudan dán.6. Mabákkár tuu
tô udan bani.7. Mikannó a
katô kilat
dukilám.8. Ménit dini asal
magánnó tut
pabungan.**BISAYA****Ang panahon**1. Maayo kay wala na
moulan.2. Init kaayo kay
ting-init naman
karon.

3. Tugnaw.

4. Gahangin kaayo kay
naay bagyo sa
Bicol.5. Lapok ang dalan
kay ting-ulán na.6. Kusog kaayo ang
ulan gahapon.7. Nakamata ko sa
dalogdog gabii.8. Init diri pero
tugnaw sa bukid.

FILIPINO**Kalagayan ng panahon**

1. Mabuti at hindi na umuulan.
2. Napakainit dahil tag-init na ngayon.
3. Maginaw.
4. Napakahangin dahil may bagyo sa Bicol.
5. Maputik ang daan dahil tag-ulán.
6. Umulan ng napakalakas kahapon.
7. Ginising ako ng kulog kagabi.
8. Mainit dito pero malamig sa bundok.

ENGLISH**The seasons**

1. It's good that it's no longer raining.
2. It's very hot because it's dry season.
3. It's cold.
4. It's very windy because there's a typhoon in Bicol.
5. The road is muddy because it's rainy season.
6. It rained very hard yesterday.
7. The thunder woke me up last night.
8. It's hot here but it's cold in the mountains.

TAGABAWÀ**Mga insà**

1. Ándin ni?
2. Ándin yan?
3. Ándin tō diyan?
4. Kadángngan?
5. Sadan?
6. Sadan?
7. Ánda?
8. Manan?
9. Pamánnun?
10. Manak dì?
11. Ánda é kabálliyan
ku ka newspaper?
12. Ánda táppad
é ágpapiyaan ka
riliu?
13. Ánda é duwán
dintista?
14. Ánda é ágbálliyan
ka tikit ka
iruplanu?

BISAYA**Mga pangutana**

1. Unsa ni?
2. Unsa na?
3. Unsa nang dapit
didto?
4. Kanus-a?
5. Kinsa?
6. Kang kinsa?
7. Asa?
8. Ngano?
9. Unsaon?
10. Nganong dili?
11. Asa ko makapalit
ug pamantalaan?
12. Asa dapit
magpaayo'g rilo?
13. Asa ang naay
dentista?
14. Asa makapalit ug
tiket sa
ayroplano?

FILIPINO**Mga tanong**

1. Ano ito?
2. Ano iyan?
3. Ano iyon?
4. Kailan?
5. Sino?
6. Kanino?
7. Saan?
8. Bakit?
9. Paano?
10. Bakit hindi?
11. Saan ako puedeng bumili ng diyaryo?
12. Saan ako maaaring magpaayos ng relo?
13. Saan mayroon dentista?
14. Saan makakabili ng tiket ng eroplano?

ENGLISH**Questions**

1. What is this?
2. What is that?
3. What is that over there?
4. When?
5. Who?
6. Whose?
7. Where?
8. Why?
9. How?
10. Why not?
11. Where can I buy a newspaper?
12. Where can I get a watch repaired?
13. Where is a dentist?
14. Where are airplane tickets sold?

TAGABAWÀ

15. Ánda tô dalan ágsadun tut palingki?
16. Ánda é madigár ágkannanan / restaurant?
17. Madiyù pa ka Davao?
18. Ánda tô gindássanan?
19. Ánda é góddóan nu / yu?
20. Mému litratuwan ta?
21. Salamat.

BISAYA

15. Asa ang dalan paadto sa palengke?
16. Asa ang maayong kan-anan / restawran?
17. Mas layo pa ba sa Davao?
18. Asa ang kasilyas?
19. Asa ka / mo nagpuyo?
20. Mahimo ba retratohan ta ka?
21. Salamat.

FILIPINO**ENGLISH**

15. Saan ang daang papuntang palengke?	15. Which is the way to the market?
16. Saan ang magandang kainan / restauran?	16. Where is a good place to eat / restaurant?
17. Mas malayo pa ba sa Davao?	17. Is it much farther to Davao City?
18. Nasaan ang kasilyas / C.R.?	18. Where is the comfort room?
19. Saan ka / kayo nakatira?	19. Where do you(sg/pl) live?
20. Maari ba kitang litratuhan?	20. May I take your picture?
21. Salamat po.	21. Thank you.

TAGABAWÀ**Tut iskwilahan**

1. Kumanta kid
katô Bayang
Magiliw.
2. Paminág kó pa.
3. Piyà kó paminág.
4. Taba yu tô insà.
5. Ággár yu basayi.
6. Lagénut yu dád kag
basa kó.
7. Uman yu istudyuwi.
8. Minsà a. Taba yu.
9. Tindág ka / kó.
10. Unsad ka / kó.
11. Atin ikatigan yu,
palayat yu yan
bállad yu.

BISAYA**Sa eskwelahan**

1. Mokanta na ta sa
Bayang Magiliw.
2. Paminaw sa mo.
3. Paminaw mog maayo.
4. Tubaga (ninyo) ang
pangutana.
5. Basaha'g kusog.
6. Hinaya lang
ninyo'g basa.
7. Estudyohi ninyo ni
ug usab.
8. Mangutana ko.
Tubaga ninyo.
9. Magtindog ka / mo.
10. Maglingkod ka /
mo.
11. Ipataas ang inyong
kamot kon kahibalo
mo sa tubag.

FILIPINO**Sa paaralan**

1. Awitin na natin ang Pambansang Awit.
2. Makinig muna kayo.
3. Makinig kayong mabuti.
4. Sagutin (ninyo) ang tanong.
5. Basahin (ninyo) ng malakas.
6. Basahin (ninyo) ng tahimik.
7. Pag-aralan ninyo itong muli.
8. Magtatanong ako.
Sagutin ninyo.
9. Tumayo ka / kayo.
10. Maupo ka / kayo.
11. Itaas ninyo ang inyong kamay kung alam ninyo ang sagot.

ENGLISH**At school**

1. We'll now sing the national anthem.
2. (You-pl) Listen first.
3. (You-pl) Listen carefully.
4. (You-pl) Answer the question.
5. (You-pl) Read aloud.
6. (You-pl) Read silently.
7. (You-pl) Study it again.
8. I'll ask a question. You(pl) answer.
9. Stand up (sg/pl).
10. Sit down (sg/pl).
11. Raise your(pl) hand if you(pl) know the answer.

TAGABAWÀ	BISAYA
12. Ággár nu kag kagi ka. Di ké pakadinág.	12. Kusga pagsulti. Di mi kadungog.
13. Ándin é lumun ta simag?	13. Unsa ang atong buhaton ugma?
14. Madigár.	14. Maayo.
15. Nángngà.	15. Insakto. / Husto.
16. Ánnà nángngà.	16. Sayop.

FILIPINO**ENGLISH**

12. Lakasan mo. Hindi
namin marinig.	12. Speak louder. We
can't hear you.
13. Anong gagawin
natin bukas?	13. What will we do
tomorrow?
14. Magaling.	14. Good.
15. Tama.	15. Right.
16. Mali.	16. Wrong.

TAGABAWÀ	BISAYA
Uras	Oras
1. Ándin urasi tumigkané é miting?	1. Unsang orasa mosugod ang miting?
2. Alas nuwibi ka sállám.	2. Alas nwebe sa buntag.
3. Ala una ka mapun.	3. Ala una sa hapon.
4. Alas dus midya ka mapun.	4. Alas dos medya sa hapon.
5. Alas kuwatru kuwarinta singku ka mapun.	5. Alas kwatro kwarenta i singko sa hapon.
6. Madugé pa?	6. Madugay pa ba?
7. Ándin dán é uras?	7. Unsa nay oras?
8. Mikatapuri kad / kód.	8. Naulahi na ka / mo.

FILIPINO**Pagsasabi ng oras**

1. Anong oras magsisimula ang pulong?
2. Alas nuwebe ng umaga.
3. Ala una ng hapon.
4. Alas dos medya ng hapon.
5. Alas kuwatro kuwarenta'y singko ng hapon.
6. Matatagal pa ba?
7. Anong oras na?
8. Huli na ka / kayo.

ENGLISH**Time**

1. What time does the meeting start?
2. Nine o'clock in the morning.
3. One o'clock in the afternoon.
4. At 2:30 pm.
5. At 4:45 pm.
6. Will it be a long time yet?
7. What time is it?
8. You're (sg/pl) late.

TAGABAWÀ	BISAYA
Álló asta dukilám	Adlaw ug gabii
álló	adlaw
dukilám	gabii
nigó álló	karong adlawa
nigó dukilám	karong gabii
bani	gahapon
géna dukilám / bani dukilám	kagabii
simag	ugma
simag ka dukilám	ugma sa gabii
tô iduwaan	niadtong usa ka adlaw
tô sábbad dukilám	niadtong usa ka gabii
bani mapun	gahapon sa hapon
ágsagkup / ágkasagkup	kilumkilum
mangittáng	kangitngit
tángngà ka dukilám	tungang gabii
ágkallóalló	kaadlawon
sállám	buntag
malássád é álló	udto

FILIPINO	ENGLISH
Araw at gabi	Day and night
araw	day / daytime
gabi	night / nighttime
ngayon	today
ngayong gabi	tonight
kahapon	yesterday
kagabi	last night
bukas	tomorrow
bukas ng gabi	tomorrow night
kamakalawa	day before yesterday
kamakalawa ng gabi	night before last
kahapon ng hapon	yesterday afternoon
takipsilim	twilight
madilim	darkness
hating gabi	midnight
madaling-araw	dawn
umaga	morning
tanghalin	noon

TAGABAWÀ**BISAYA**

mapun

hapon

ágsalláp tō álló

pagsalup sa adlaw

ágbáttu tō álló /
ágsilat tō álló

pagsubang sa adlaw

ágsilat tō bulan

pagsubang sa bulan

FILIPINO**ENGLISH**

hapon	afternoon
paglubog ng araw	sunset
pagsikat ng araw	sunrise
pagsikat ng buwan	moonrise

TAGABAWÀ	BISAYA
Timpu	Panahon
géna	ganiha
nigó sállám	karong buntag
nigó mapun	karøng hapon
nigó	karon
kani	unya
sábbad gó álló	usa giyud ka adlaw
sábbad linggu	usa ka semana
sábbad bulan	usa ka bulan
sábbad ámmé	usa ka tuig
saru simagé	ugma damlag
állóálló / tukid kalló	adlaw-adlaw / kada adlaw
linggulinggu / tukid ka linggu	kada semana
mantu pa / ni pa gó	karon lang / bag-o pa
nit dumunggù linggu	sunod semana
nigó linggu ni	karong semanaha
iglabé linggu	miaging semana

FILIPINO	ENGLISH
Panahon	Time expressions
kanina	a while ago
kaninang umaga	this morning
kaninang hapon	this afternoon
ngayon	now
mamaya	later
isang buong araw	one 24-hour period
isang linggo	one week
isang buwan	one month
isang taon	one year
balang-araw	someday
araw-araw	every day
linggo-linggo	every week (weekly)
kailan lang	recently
sa susunod na linggo	next week
ngayong linggo	this week
nakaraang linggo	last week

TAGABAWÀ	BISAYA
iglabé ámmé	miaging tuig
nigó ámmé ni	karong tuiga
nit dumunggù ámmé	sa sunod tuig
dángngan / sayyan	kani adto
Linggu	Dominggo
Lunis	Lunes
Martis	Martes
Mérkulis	Myerkoles
Huwibis	Huwebes
Bérnis	Byernes
Sabadu	Sabado

FILIPINO	ENGLISH
nakaraang taon	last year
ngayon taong	this year
sa susunod na taon	next year
nakaraan	long ago
Linggo	Sunday
Lunes	Monday
Martes	Tuesday
Miyerkules	Wednesday
Huwebes	Thursday
Biyernes	Friday
Sabado	Saturday

TAGABAWÀ	BISAYA
Giyap	Pag-ihap
ássà / unu	usa / uno
duwa / dus	duha / dos
tállu / trés	tulo / tres
áppat / kuwatrú	upat / kwatro
lima / singku	lima / singko
ánnám / sayis	unum / says
pittu / siti	pito / syete
walu / utsu	walo / otso
siyó / nuwibi	siyam / nwebe
sapulù / dyis	napulo / dyes
duwa pulù / bayinti	kaluhaan / baynte
tállu pulù / trayinta	katloan / treynta
kappatan / kwarénta	kap-atan / kwarenta
kaliman / singkuwinta	kalim-an / singkwenta
kannámmán / saysinta	kan-uman / saysenta
kapittuwan / sitinta	kapito-an / setenta
kawaluwan / utsinta	kawalohan / otsenta

FILIPINO	ENGLISH
Pagbilang	Counting
isa / uno	1 / one
dalawa / dos	2 / two
tatlo / tres	3 / three
apat / kuwatro	4 / four
lima / singko	5 / five
anim / seis	6 / six
pito / siyete	7 / seven
walo / otso	8 / eight
siyam / nuwebe	9 / nine
sampu / diyes	10 / ten
dalawampu / beinte	20 / twenty
tatlumpu / treinta	30 / thirty
apatnapu / kuwarenta	40 / forty
limampu / singkwenta	50 / fifty
animnapu / sesenta	60 / sixty
pitumpu / setenta	70 / seventy
walumpu / otsenta	80 / eighty

TAGABAWÀ	BISAYA
kasiyawan / nubinta	kasiyaman / nobenta
sábbad gatus / siyintu	usa ka gatus / syento
sábbad mararan / mil	usa ka libo / mil
una / tagnà	una
ikaduwa	ikaduha
ikatállu	ikatulo
ikappat	ikaupat
tagsábbaddé	kausa
tagsábbaddé	panagsa
tagsábbaddé dád	usahay
duwán dád timpu	usahay
ikaduwa dán	nakaduha na
ikatállu dán	nakatulo na
ikappat dán	nakaupat na
ikalima dán	nakalima na
marag	permi / kanunay

FILIPINO	ENGLISH
siyamnapu / nobenta	90 / ninety
isang daan / siyento	100 / one hundred
isang libo / mil	1000 / one thousand
una	first
ikalawa	second
ikatlo	third
ikaapat	fourth
minsan	once
bihira	seldom, rarely, infrequently
paminsan-minsan	once-in-awhile
pagkaminsan / kung-minsan	sometimes
dalawang beses	twice
tatlong beses	three times
apat na beses	four times
limang beses	five times
palagi	always / perennially / consistently

TAGABAWÀ

marikit

inalayun

BISAYA

subsub

pirmamente

FILIPINO

madalas / malimit

lagi

ENGLISH

frequently / often

always / permanently

TAGABAWÀ	BISAYA
Salapi	Kwarta
dyis sintabus	dyes sintabos
bayinti sintabus / pisita	baynte sintabos
singkuwinta sintabus / sábbad salapi	singkwenta sintabos
pisus	pisos
sábbad pisus asta pisita	uno baynte
sábbad pisus asta sábbad salapi	uno singkwenta
lima pisus	singko pisos

FILIPINO	ENGLISH
Pera	Money
diyes / diyes sentimos	₱ .10 / ten centavos
bente / bente sentimos	₱ .20 / twenty centavos
singkuenta / singkuenta sentimos	₱ .50 / fifty centavos
piso	₱ 1.00 / one peso
uno beinte	₱ 1.20 / one twenty
uno singkuenta	₱ 1.50 / one fifty
limang piso	₱ 5.00 / five pesos

TAGABAWÀ	BISAYA
Mannanap	Mga hayop
asu	iro
ámbó	ilaga
áppuy	bitin
babuy	baboy
babuy ta mabánnás	baboy ihalas
baka	baka
bakbak	baki
bayukung	suso
buwaya	buaya
gansà	gansa
guyà	nati
ibid	ibid
kabág	kabog
kambing	kanding
karabó	karabaw
kósét	kulaknit / kuwaknit
kudà	kabayo

FILIPINO	ENGLISH
Mga hayop	Animals
aso	dog
daga	mouse / rat
ahas	snake
baboy	pig
baboy damo	wild pig
baka	cow
palaka	frog
suso	river snail
buwaya	crocodile
gansa	goose
guya / bisiro / bulo	calf
bayawak	iguana lizard
paniki	large bat
kambing	goat
kalabaw	carabao
kabag	small bat
kabayo	horse

TAGABAWÀ	BISAYA
lumansad	sunoy
lutung	unggoy
manuk	manok
marán	himungaan
méngkô	iring
nati	nati
palas	halo
pawikan	pawikan
pánnu	bao
pispis	kuting
piyak	piso
takkê	tuko
tákták	tiki
titù	itoy
usa / saladáng	binaw / usa

FILIPINO	ENGLISH
tandang	rooster
matsing, unggoy	monkey
manok	chicken
inahing manok	hen
pusa	cat
bisiro	colt
bayawak	agamid lizard
pawikan	large sea turtle
pagong	small turtle
kuting	kitten
sisiw	chick
tuko	gecko
butiki	house lizard
tuta	puppy
usa	deer

TAGABAWÀ	BISAYA
Manuk tut kayun	Langgam
bakaka	tikarol / tingkarol
balansagan	balalatok
banug	agila
bigsil	bangkiyod
kalibasbas	sayaw
kalusisi	piriko
kalyawa	kalaw
kapi	banog
kulagu	ngiwngiw
limukán	alimukon
maya	maya
patu / bibi	pato
pitó	pitao
pitpit	tamsi
salapati	salapati / salampati
tugkálling	saling / iling

FILIPINO	ENGLISH
Ibon	Birds
kasaykasay	kingfisher
karpintero	crimson-backed woodpecker
agila	eagle
pipit	wagtail / pipit
layanglayang	swift
loro	parrot
kalaw	hornbill
lawin	chicken hawk
kuwago	owl
kulukulo	dove
maya	ricebird / chestnut mannikin
pato	duck
pugong parang	quail
pipit-puso	sunbird
kalapati	pigeon
koleto	coleto / starling

TAGABAWÀ

tularubung

tuliyó

uwak

BISAYA

talabong

antulihaw

uwak

FILIPINO

tagak

kuliyawan / tulihao

uwak

ENGLISH

snowy egret

oriole

raven

TAGABAWÀ	BISAYA
Mga ulád	Mananap
ané	anay
apang	alisiwsiw
apang	dulon
apó	bunhok
asu ka kilat	bayingbaying
balawà	lawa
igas	aninipot
ipás / tanga	uk-uk
kalibangbang	alibangbang
kalibangbang	anunugba
kataru	dakong ulod
kulungkulung	kuliklik
kutu	kuto
langó	langaw
lapinig	lampinig
liwati	wati
pakyukan	putyukan

FILIPINO	ENGLISH
Mga insekto / kulisap	Insects
anay	termite
tipaklong	grasshopper
balang	locust
hanip	chicken lice
sambasamba	praying mantis
gagamba	spider
alitaptap	firefly
ipis	cockroach
paruparo	butterfly
gamugamo	moth
higad	caterpillar
kirwe / kuliglig	cricket
kuto	louse / lice
langaw	fly
putakti	small wasp
bulati / bulating-lupa	earthworm
pukyutan	honey bee

TAGABAWÀ	BISAYA
palagawét lapinig	lampinig
tabagang	bolod
tabulág	buyog
tabuuwan	tambubuan
tagánnák	lamok
takóréng	gangis
tamaing	ligwan / tamaing
tapilak	uhipan
tarangas	alindanaw
tilla	pulgas
tugsip	kuting
ulád	hulmigas

FILIPINO	ENGLISH
putakti	hornet / wasp / yellowjacket
salagubang, uwang	beetle
bubuyog	bumblebee
putakti	large black wasp
lamok	mosquito
kuliglig	cicada
putakti	small wild honeybee
alupihan	centipede
tutubi	dragonfly
pulgas	flea
surot	bedbug
langgam	ant

TAGABAWÀ	BISAYA
Sáddà	Isda
bais / kasili	kasili
bangus	bangus
barilis	barilis
bulinaw	bulinaw
butiti	bitabita / botiti
dadang	uyap
daing	bulad
ihu	ihu
karpa	karpa
katipà / katitu	pantat
kayumang	kayumang
kayumang	alimango
kugita	kugita
lapulapu	lapulapu
lukus	nukos
luan	haloan
mayamaya	mayamaya

FILIPINO	ENGLISH
Isda	Fish
igat / palos	eel
bangus	milkfish
tambakol	yellowfin tuna
dilis	anchovy
ulu-ulо	tadpole
hipon / alamang	small shrimp
daing / tuyо	dried fish
pating	shark
karpa	carp
hito	freshwater catfish
alimasag	small freshwater crab
alimango	large marsh crab
kugita	octopus
lapulapu	grouper
pusit	squid
dalag	mudfish / murrel
mayamaya	snapper

TAGABAWÀ	BISAYA
sapsap	sapsap
tamban	tamban
tangigi	tangigi
tilapya	tilapya
tulingan	tulingan

FILIPINO	ENGLISH
sapsap	slipmouth
tamban	Indian sardine
tanigi	Spanish mackerel
tilapya	tilapia
tulingan	bonito and tuna

BIBLIOGRAPHY

- Baltazar, Clare R. and Nelia P. Salazar. 1979. *Philippine insects, an introduction*. Quezon City: University of the Philippines Press.
- Blanco, G. J., H. R. Montalban, and I. A. Ronquillo. n.d. *Philippine fishes*. Popular bulletin No. 49. Manila: Department of Agriculture and Natural Resources.
- Cabonce, Rodolfo, S. J. 1983. *An English-Cebuano Visayan dictionary*. Manila: National Book Store Publishers.
- English, Leo James. 1977. *English-Tagalog dictionary*. Manila: National Book Store Publishers.
- Herre, Albert W. and Agustine F. Umali. 1948. *English and local common names of Philippine fishes*. Circular 14. Washington: United States Government Printing Office.
- Panganiban, J. V. 1972. *Diksyunaryo-Tesauro Pilipino-Ingles*. Quezon City: Manlapaz Publishing Company.
- Rabor, Dioscoro S. 1977. *Philippine birds and mammals*. Quezon City: University of the Philippines Press.
- Wolff, John U. 1972. *A dictionary of Cebuano Visayan*. Manila: Linguistic Society of the Philippines.